

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение

Хорум-Дагская средняя общеобразовательная школа

Рассмотрено,

на заседании ШМО

Протокол № 1 от 31.08. 2023г

Рук-ль ШМО Монгуш И.Р. / Монгуш И.Р.

Согласовано

зам.дир по УВР

Монгуш /Монгуш И.Р./

« 31 » 08. 2023г

Утверждено

приказом директора школы

№ 1 от 31.08.2023г

Ооржак Р.Э.

Рабочая программа

учебного предмета

родной язык

2023-2024 учебный год

Класс: 8

Учитель: Шойдак М.Д.

Тайылбыр бижик

5-11 класстарга тыва дыл программазын Тыва Республиканың ниити өөредилгезинин кол (долу эвес) школага тыва дыл талазы-биле күрүне стандарттарынга дүүштүр тургускан.

Тыва дыл – тыва нацияның дылы болур. Ында тыва улустуң төрөөн дылын сайзырадып келген байлак дуржулгазы, мерген угааны, угаан-бодалының чедишкиннери мөөңнеттинген. Ол дээрге тыва культураның – улустуң аас чогаалының, өске-даа янзыларының, театр уран чүүлүнүн болгаш уран чүүлдүн өске-даа янзыларының, парлалганың, эртемниң, ажил-херекти чорударының, өөредилгениң болгаш кижизидилгениң дылы апарган. Амгы үеде тыва дыл улустуң амыдыралының, ажил-чорудулгазының бүгү-ле талаларында калбаа-биле ажыглаттынып турар. Тыва школаларга азы класстарга, өске-даа өөредилге черлеринге төрөөн дылды өөредири уругларның угаан-медерелин сайзырадырынга, оларны эки мөзү-шынарга кижизидеринге хөй-хөй таарымчалыг аргаларлыг. Төрөөн дылын шижээдип алыры - өөреникчилерге өске эртемнерни чедишкинниг билип албышаан, долгандыр турар амыдырал болгаш бойдус дугайында билиглерни калбартып, улуг салгалдың байлак дуржулгазын ажыглап билиринге чаңчыктырар.

5-9 класстарга тыва дыл эртемниң утказы

Школага тыва дыл эртемин (курузун) өөредириниң программазында лексика, фонетика, сөс чогаадылгазы, грамматика (морфология, синтаксис) дугайында билиглерни, шын бижиириниң болгаш бижик демдектерин салырының чаңчылдарын, аас болгаш бижимел чугааның чаңчылдарын, стилистика элементилерин, дыл дугайында чамдык билиглерни киирген.

Төрөөн дылдың школа курузунда теория талазы-биле билиглерни ниити дыл эртемниң база амгы үеде тыва дыл эртемниң чедишкиннерин барымдаалап тайылбырлаан.

8-ки класска тыва дыл эртемниң тургузуу

8-ки класска дыл дугайында ниити билиглерни эрткеш, 7-ги класска өөрөнгөн чүүлдерин катаптаар. Орта улай синтаксистен "Сөс каттыжыышкыны", "Бөдүүн домак", "Домактың ийиги черге кижигүннери", "Чаңгыс составтыг домактар", "Долу болгаш долу эвес домактар", "Нарынчылтыг домактар" деп кезектерин өөренип эртер. Улаштыр "Чугаа чорудулгазы. Чугаа культуразы" деп эгени өөренип дооскаш, чыл дургузунда өөрөнгөн чүүлдерин катаптаар.

I. Дыл дугайында ниити билиглер - 4 шак

II. 7-ги класска өөрөнгөн чүүлдерин катаптаары - 2 шак

III. Синтаксис - 54 шак

IV. Чугаа чорудулгазы. Чугаа культуразы - 5 шак

V. Чыл төнчүзүнде түннел катаптаашкын - 3 шак

Школага тыва дылды өөрөдириниң сорулгалары болгаш кылыр ажылдары:

Школага тыва дылды башкылаарының сорулгалары мындыг:

- өөреникчилерге лексика, фонетика, сөс чогаадылгазы, грамматика (морфология болгаш синтаксис), стилистика аймаандан тодаргай билиглерни бээр, алган билиглерни практика кырынга ажыглап билириниң мергежилдерин болгаш чаңчылдарын хевирлээр;
- шын бижирииниң болгаш бижик демдектерин салырының быжыг чаңчылдарын бээр;
- теория талазы-биле алган билиглеринге даянып, программа негелдезинге дүүштүр боттарынының аас болгаш бижимел-биле харылзаалыг чугаазын илеридиниң мергежилдери-биле чепсеглээр;
- өөреникчилерни литературлуг дылдың нормаларынга чаңчыктырар, оларның сөс курлавырын байыдар болгаш чугаазының культуразын бедидер;
- өөреникчилерниң ниитилел амыдыралынга дылдың ужур-дузазының, хөгжүлдезиниң дугайында база тыва дылдың өске дылдарның аразында туружунуң дугайында бөдүүн билиглери-биле таныштырар;
- оларның логиктиг боданыышкын болгаш чугаазын сайзырадыр;
- төрөөн дылынга камныг болгаш хандыкшылдыг болурунга кижизидер, дылдың байлаан шиңгээди алырынга өөреникчилерниң сонuurгалын күштелдирер;
- өөреникчилерни патриотизмниң болгаш интернационализмниң ёзузунга кижизидер, оларның материалисчи үзел-бодалдарын хевирлээр;
- ном болгаш билиглерниң өске-даа үндезиннери-биле ажылдаарынга өөреникчилерни чаңчыктырар;
- өөреникчилерни боттары боданып өөрениринге чаңчыктырар;
- шын, медреселдиг, аянныг номчуурунуң мергежилдерин сайзырадыр;
- төрөөн дыл кичээлдерин өөреникчилерниң мөзү-шынар, күш-ажыл болгаш эстетика талазы-биле кижизидилгезин боттандыраларынга бүрүнү- биле ажыглаар;
- өөреникчилерни харыысалгалыг болурунга, өөредилгениң болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумун сагырынга кижизидер.

8-ки класстың өөреникчилериниң тыва дылга шиңгээди алыр кол-кол билиглери:

8 классты доозуп тура, өөреникчилер дараазында мергежилдер болгаш чаңчылдарны чедип алыр:

- сөс каттыжыышкынының холбажыр аргазын тодарадыр: башкарылга, хамааржылга, каттыжылга;
- сөс каттыжыышкынының синтаксистиг сайгарылгазын кылыр;

- ийи чугула кежигүннүг болгаш чаңгыс чугула кежигүннүг домактарны ылгаар;
- домактын чугула кежигүннерин танып тывар;
- сөглөкчининг хевирлерин ылгаар болгаш адаар: кылыг сөстүг бөдүүн, кылыг сөстүг составтыг, ат сөстүг составтыг;
- сөглөкчининг составында модальдыг сөстөрни танып тывар;
- домактын ийиги черге кежигүннерин танып тывар: дорт болгаш доора немелделер, тодарадылга болгаш капсырылга; үениң, туруштуң, кылдыныг аргазының, чылдагаанның болгаш сорулганың, хемчегниң байдалдары;
- делгеренгей болгаш делгеренгей эвес бөдүүн домактарны ылгаар;
- чаңгыс чугула кежигүннүг домактарның хевирлерин ылгаар: тодаргай арынның домак, тодаргай эвес арынның домак, арын чок, ат домаа;
- чаңгыс чугула кежигүннүг домактарның тургузар;
- долу болгаш долу эвес домактарны ылгаар;
- домак сөстөрни чугаага ажыглаар;
- нарынчыттыг болгаш нарынчыттынмаан домактарны тодарадыр;
- нарынчыттыг домактарны ылгаар;
- чаңгыс аймак кежигүннерни, тускайлаан кежигүннерни; причастиелиг, деепричастиелиг, деңнелгелиг бөлүглелдерни; адалгалар, киирилде сөстөр, киирилде домактарны танып тывар болгаш ылгаар;
- чаңгыс аймак кежигүннерниң каттыжар аргаларын тодарадыр: үн аяны азы чагырыштырбас эвилелдер; – чаңгыс аймак кежигүннерниң түңнекчи сөстөрин тывар;
- чаңгыс аймак болгаш чаңгыс аймак эвес тодарадылгаларны тодарадыр;
- делгеренгей болгаш делгеренгей эвес адалгаларны тывар;
- киирилде сөстөр, киирилде домактарны ылгаар;
- нарынчыттыг домактарга бижик демдектерин болгаш үн аянын сагыыр;
- домактарның синтаксистиг сайгарылгазын кылыр;
- чугааның янзыларын болгаш хевирлери - диалог, полилог, монологту ылгап билир;
- культурлуг чугаалажылганы сагып билир.

Пунктуациядан. 7-8 класстарга өөрөнгөн бижик демдектерин сөзүглелдерден тывар болгаш бадыткаар. Тускайлаан кежигүннерлиг домактарга, нарын домактарга бижик демдектерин шын салыр.

Орфографиядан. 5-7 класстарга өөрөнгөн шын бижилге дүрүмнерин шиңгээдип алып, оларның бижилгезин тайылбырлап билир.

Өөредилге-методиктиг комплекс

1. "Төрээн (тыва) дыл" өөредилге эртеминге Федералдыг ажылчын программа. 2023.
2. Кол ниити өөредилгениң 5-9 класстарынга "Төрээн (тыва) дыл" эртеминге чижек календарь-тематиктиг планнаашкын. Ч.А.Сарыглар. Кызыл, 2023.
3. Тыва дыл, 8 класс. Ниити өөредилге черлеринге шенелде өөредилге ному. Е.М.Куулар, Л.Х.Ооржак, Т.Б.Оюн, Ч.А.Сарыглар - Кызыл, 2023.
4. К.Б. Март-оол. 1) Методиктиг сүмелер. Тыва дыл. 6-7 класс.
2) Дидактиктиг материал. Тыва дыл. 5-6 класс.
5. Диктантылар чыындызы, 5-9 класс. А.К.Ойдан-оол, С.Т-С. Ооржак, М.Ч. Ооржак. Кызыл, 2003.
6. Эдертиглер чыындызы, 5-9 класс. А.К.Ойдан-оол, С.К.Тадар-оол. Кызыл, 2004
7. Аңгы-аңгы таблицалар болгаш схемалар, сюжеттиг чуруктар.
8. Янзы-бүрү словарьлар болгаш сөзүглелдер.
9. Тыва дылдың шинчээчилериниң эртем ажылдары.
10. Башкының дылдың адырларының аайы-биле тургускан тестери.
11. Хыналда карточкалар...